

Komplettering Nationella Riktlinjer, februari 2012

Vem har ansvaret för den utsatte?

s. 28. Kommunen har det yttersta ansvaret för att personer får det stöd och den hjälp som de behöver (2 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453)). Socialnämnden har i uppgift att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska dessutom särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående och barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna kan vara i behov av stöd och hjälp. (Se 5 kap. 11 § socialtjänstlagen). Grundprincipen är att den kommun där den enskilde vistas, vistelsekommunen, har det yttersta ansvaret. Men en annan kommun än vistelsekommunen kan ha ansvar för stöd och hjälp. Om det står klart att en annan kommun har ansvaret, ska vistelsekommunens ansvar vara begränsat till akuta situationer (Se mer om ansvarsfördelningen mellan kommuner i fråga om stöd och hjälp i 2 a kap socialtjänstlagen).

Om den enskilde är bosatt i en annan kommun än vistelsekommunen, ska bosättningskommunen ansvara för det stöd och den hjälp som den enskilde behöver. Det är inte acceptabelt att den enskilde nekas stöd och hjälp med hänvisning till att en annan kommun har ansvaret. Bosättningskommunen har det huvudsakliga ansvaret för den enskilde även om han eller hon vistas i en annan kommun. Vistelsekommunen är dock alltid skyldig att genomföra de insatser som den akuta situationen kräver, t.ex. skyddat boende och ekonomiskt bistånd, i avvaktan på att bosättningskommunen erbjuder behövliga insatser. Med bosättningskommun avses:

1. Den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt, eller
2. Den kommun som den enskilde har sin starkaste anknytning till om det är en annan kommun än den där han eller hon är stadigvarande bosatt *eller* om den enskilde inte har någon stadigvarande bostad.

Socialtjänsten kommer i kontakt med personer i prostitution på olika sätt. Oftast inte på grund av prostitution, utan i samband med exempelvis ekonomiskt bistånd, missbruk eller andra problem såsom ångest och destruktiva beteenden. Skammen och rädslan för myndigheter kan göra att personen inte självmant berättar om sina erfarenheter. Detta betyder att personal inom socialtjänsten både bör ha grundläggande kunskap inom området och vara lyhörd. Det är viktigt att våga och kunna ställa frågor om prostitution på ett respektfullt sätt och att följa upp dem.

Ensamkommande barn

Enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) ska Migrationsverket anvisa en kommun som ska ordna boendet för ensamkommande barn, dvs. barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare. Migrationsverket ska anvisa en kommun som har en överenskommelse om mottagande av ensamkommande barn med verket (3 § andra stycket LMA).¹ Men om det finns särskilda skäl får Migrationsverket anvisa barnet till en kommun som saknar sådan överenskommelse. Sådana särskilda skäl kan vara att barnet har önskemål om att få komma till en viss kommun, t.ex. för att bosätta sig hos en släkting eller någon annan närstående person, eller att det annars framkommer att barnet har släktingar eller närstående i en viss kommun. När Migrationsverket anvisat en kommun är det socialnämnden i den kommunen som har ansvaret för att utreda barnets behov och att besluta om lämpligt boende för barnet.

1. Se även 1 § och nästa sida. I en utredning (Asylsökande ensamkommande barn. En översyn av mottagandet, SOU 2011:64) föreslås Migrationsverket få utvidgade möjligheter att anvisa asylsökande ensamkommande barn till en kommun. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2013.

Barn och unga

s. 29. Föräldrarna ansvarar, såsom *vårdnadshavare*, för barnets person dvs. försörjning, omvårdnad och fostran. Som *förmyndare* ansvarar de för förvaltning av barnets tillgångar och angelägenheter som rör tillgångarna och företräder också barnet rättsligt. Men i vissa situationer kan det bli aktuellt att utse en god man eller en särskilt förordnad vårdnadshavare.

God man

Det kan i fall gällande människohandel, koppleri och prostitution bli aktuellt att förordna en god man, som exempelvis i dessa situationer:

1. Om en förmyndare på grund av sjukdom eller av någon annan orsak, såsom bortovaro i utlandet, fängelsevistelse eller liknande, inte kan utöva förmynderskapet, ska en god man förordnas som i förmyndarens ställe ska vårda barnets angelägenheter (se 11 kap. 1 § i Föraldrabalken (FB)). Normalt sett är detta ett kortvarigt uppdrag.
2. Om barnet är utländsk medborgare eller statslös, och vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe,² ska en god man förordnas enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn (Lgeb). God man ska också förordnas, om barnets föräldrar eller en annan vuxen person, som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, efter barnets ankomst till Sverige men innan barnet har fått uppehållstillstånd här, på grund av dödsfall eller sjukdom eller av någon annan orsak upphör att kunna utöva förmynderskapet eller vårdnaden. Ett undantag är om förordnandet av god man är uppenbart obehövt. (Se 1 och 2 §§ i Lgeb). Gode mannen ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga. Den gode mannen har dock inte ansvar för den dagliga vården och omsorgen och har inte heller någon försörjningsskyldighet gentemot barnet.

Särskilt förordnad vårdnadshavare

Det kan också i vissa fall bli aktuellt att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare,³ exempelvis i dessa situationer:

1. När ett ensamkommande barn beviljats uppehållstillstånd i Sverige ska en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare utses för barnet, om inte särskilda skäl talar emot det (10 § Lgeb). Den gode mannen som förordnades när barnet kom till Sverige bör alltså ersättas av en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare när barnet har fått uppehållstillstånd.
2. Även i andra fall än det ovan nämnda kan det bli aktuellt med särskilt förordnade vårdnadshavare, såsom då föräldrar är *varaktigt förhindrade* att utöva vårdnaden eller när det förekommer *missbruk och försummelse eller andra brister i omsorgen*. (Se mer om när vården bör flyttas över till särskilt förordnade vårdnadshavare i 6 kap. 7 och 8 a §§ FB).

Med att en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden menas att han eller hon under överskådlig tid inte kommer att kunna fatta beslut i frågor som rör barnet. Om en förälder vid utövandet av vårdnaden gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling ska rätten besluta om ändring i vårdnaden. En förälder som brister i omvårdnaden av ett barn kan alltså fråntas vårdnaden, om barnet befinner sig i en sådan risksituation att ett ingripande med stöd av Lagen om vård av unga (2 § LVU) kan komma i fråga och denna risksituation kan antas bli bestående.

2. Med att en annan vuxen person har trätt i föräldrarnas ställe menas att han eller hon enligt lagen eller sedvänjan i den stat där barnet senast hade hemvist har ställning som vårdnadshavare för barnet. Till denna kategori hör också personer som, enligt ett domstolsavgörande som erkänns här i landet, är vårdnadshavare för barnet utan att för den skull vara dess föräldrar. Det centrala är alltså att den vuxne erkänns som företrädare för barnet av svenska myndigheter. Den vuxne måste dessutom själv betrakta sig som den person som bär ansvaret för att barnets olika behov tillgodoses.

3. Den särskilt förordnade vårdnadshavaren företräder barnet även i frågor som rör förmyndarskapet. Se 10 kap 3 § FB första stycket. Se undantag i 10 kap 3 § FB andra stycket.

Återvändande

s. 40. Vad gäller minderåriga ska personal från behörig myndighet i Sverige, till exempel Migrationsverket, Polisen eller socialtjänsten, följa med barnet på hemresan, oavsett resväg och färdstätt. Detta för att se till att barnet lämnas över till vårdnadshavare eller rätt myndighet som ansvarar för mottagandet av barnet.

s. 44. Personal från behörig myndighet i Sverige följer med barnet på hemresan, oavsett resväg och färdstätt.